

שביתת האסירים הפלסטינים: מרואן ברגותי מפלס דרכו לצמרת

ד"ר עידו זלקוביץ*

אפריל 2017

יום האסיר הפלסטיני המצוין מדי ה-17 באפריל, נחשב לאחד מימי הציון הלאומיים שסביבם שורר קונצנזוס בקרב הפלסטינים. יום זה עמוס במשמעויות פוליטיות וחברתיות, והשנה הוא זוכה לתשומת לב מיוחדת בשל שביתת אסירים שמוביל בכיר הפת"ח מרואן ברגותי. שביתת אסירים זאת אמורה להפוך למאבק גדול יותר שיתנהל בשתי חזיתות עיקריות, הראשונה מול מדינת ישראל והשנייה בתוך המרחב הפוליטי הפלסטיני.

א. בית הכלא כמרכז כוח פוליטי

עבור מרואן ברגותי, הדמות הזוכה לתמיכה העממית הרחבה ביותר בפת"ח, שביתת האסירים היא ההזדמנות להעלות את קרנו בתוך התנועה הלאומית הפלסטינית. ברגותי זכה בשלהי 2016 במירב הקולות בבחירות לוועד המרכזי של הפת"ח, ולמרות זאת הוא חש מודר ממוקדי הכוח לקראת מאבק הירושה ביום שאחרי אבו מאזן. ברגותי מעוניין כעת לתרגם את התמיכה לה זכה בבחירות הפנים-מפלגתיות למפגן של תמיכה עממית בקנה מידה לאומי.

ברגותי ניסה כבר בעבר להוביל מהלכים פוליטיים מתוך הכלא. בשנת 2006 הוא ניסח את מסמך האסירים, הידוע גם כמסמך ההסכמה הלאומית, עליו היו חתומים בכירים מפלגי אש"ף וארגוני החמאס והג'האד האסלאמי כאחד. מסמך זה נועד להסדיר את שילובם של הזרמים האסלאמיים בתוך אש"ף ולשים קץ לפילוג הפנים-הפלסטיני שהתגלע לאחר הבחירות של אותה שנה. הדרך להסדיר את שילובם של הזרמים האסלאמיים בתוך אש"ף עברה דרך קבלתם את העיקרון המדיני של שתי המדינות לשני עמים. קבלת הרעיון של הקמת מדינת פלסטינית בגבולות 1967, ללא הכרה במדינת ישראל, נזרע בקרב הארגונים האסלאמיים בעקבות דיאלוג פנים-פלסטיני זה. ביטוי לתוצאותיו של דיאלוג זה ניתן למצוא במסמך המדיני החדש של חמאס, שעומד לצאת לאור בקרוב.

ב. דרישות האסירים

שביתת אסירים אינן תופעה חדשה בתולדות הסכסוך הישראלי-פלסטיני. הן לובשות צורות שונות, שנעות מהתנגדות לספירת אסירים ולחיפושים בתאים ועד לשביתות רעב. שביתת אסירים נועדו לשפר תנאי כליאה ולהעלות לתודעה סוגיות פוליטיות.

מדינת ישראל מנהלת מדיניות ברורה ועקבית המפרידה בין האוכלוסיות השונות המרצות עונשי מאסר בבתי הכלא שלה. מבחינת המדינה, אסירים פליליים זוכים לזכויות אחרות מאלה אשר מוקנות לאסירים ביטחוניים וחירויותיהם רבות יותר. הטיפול באוכלוסיית האסירים הביטחוניים, בהם מחבלים רבים אשר הורשעו ברצח, נעשית לפי כללי הדין הבינלאומי. בשביתת האסירים הנוכחית, דורשים האסירים הביטחוניים השוואת תנאים לאוכלוסייה הפלילית. בעבר זכו האסירים הביטחוניים לזכויות-יתר, שאינן מעוגנות בחוק הבינלאומי ושנלקחו מהם לאחר חטיפת גלעד שליט.

* ד"ר עידו זלקוביץ' הוא עמית-מדיניות במיתוים - המכון הישראלי למדיניות-חוץ אזורית, ראש חטיבת לימודי המזרח התיכון באקדמית עמק יזרעאל ועמית מחקר במרכז עזרי לחקר איראן והמפרץ הפרסי באוניברסיטת חיפה. ספרו האחרון, [Students and Resistance In Palestine: Books, Guns, and Politics](#), יצא לאור בהוצאת Routledge בשנת 2015.

ברגותי, שנטל לידי את הובלת המחאה המתוכננת מזה כחודש וממצבת אותו כמנהיג כלל האסירים הביטחוניים, מעלה [מספר דרישות](#) בפני הרשויות הישראליות: (1) מתן גישה לטלפונים ציבוריים באגף הביטחוני; (2) הארכת משך ביקורי המשפחות מ-45 דקות לשעה וחצי והגברת תכיפות הביקורים מפעם בחודש לפעמיים בחודש; (3) הכנסת קרובי משפחה מדרגה שנייה לביקור (כיום רק קרובי משפחה מדרגה ראשונה רשאים לבקר מחבלים כלואים); (4) מתן אפשרות לאסירים לחדש את לימודיהם באוניברסיטה הפתוחה ולגשת למבחני הבגרות הפלסטינים; (5) הרחבת סל שירותי הבריאות והפניית הטיפול באסירים ביטחוניים אל מחוץ לכותלי בית החולים של השב"ס בכלא רמלה; (6) התקנת מזגנים בכלא מגידו וגלבע; (7) הוספת ערוצי טלוויזיה לווייניים; (8) הכנסת ספרים, מגזינים ועיתונים על ידי בני משפחה בזמן ביקורם.

ג. ההקשר הפוליטי

שביתת האסירים פרצה ברגע שהאינטרס הפוליטי האישי של מרואן ברגותי פגש את המצוקה הקולקטיבית. סוגיית האסירים היא אחת המרכזיות בחברה הפלסטינית ויכולה להניע מבחינה רגשית את הציבור לפעילות משותפת. על-ידי הובלת השביתה מצליח ברגותי לאתגר את אבו מאזן והנהגת הפת"ח, אשר לא מינו אותו לתפקיד ביצועי או לתפקיד של כבוד אחרי בחירתו במקום הראשון בבחירות לוועד המרכזי של הפת"ח. ברגותי ציפה להתמנות בעקבות הבחירות כסגנו של אבו מאזן. מעבר לממד הסמלי, מינוי שכזה היה מעביר לידי את הסמכויות להובלת הפת"ח והרשות הפלסטינית במצב של מקרה חירום רפואי או פוליטי, שימנע מאבו מאזן את המשך כהונתו.

בעזרת השביתה, משיב ברגותי לפת"ח את מעמד הבכורה בהובלת דעת הקהל הפלסטינית. אין זה מקרה ששביתה זו קרויה "אדראב אל-כראמה" (שביתה הכבוד). בבחירות השם יש קישור לאחד הקרבות המיתולוגיים בהיסטוריה של הפת"ח, קרב כראמה במרץ 1968, שנחשב לאחד מאבני הדרך בהשגת הבכורה של הפת"ח בתנועה הלאומית הפלסטינית.

תנועת החמאס מודעת למאמציו של ברגותי להשיג את הבכורה הפוליטית, ולכן לא הכריזה רשמית על הצטרפותה לשביתה, אלא רק על תמיכה בה. ההישגים הפוליטיים של החמאס בזירה הפלסטינית, לאחר הבחירות ב-2006, התבססו בעיקר על עסקת שליט, שנתנה גושפנקא לקו של ההתנגדות. כיום, חמאס חוששת מדומיננטיות-יתר של הפת"ח בהנהגת בתי הכלא ונמצאת בעיצומו של משבר פוליטי לא פשוט. אבו מאזן מפעיל עליה מנופי לחץ כלכליים והיא אינה מצליחה לספק הישגים מכל סוג שהוא עבור תושבי רצועת עזה הסובלים ממשבר הומניטרי חריף. לאור זאת, במידה ששביתת אסירים תכה גלים, סביר להניח שחמאס תרכב על ההצלחה ותצטרף בהמשך הדרך באופן מלא ורשמי לשביתה.

ערב נסיעתו של אבו מאזן לווינגטון לפגישה עם הנשיא טראמפ בראשית חודש מאי, הנשיא הפלסטיני מעוניין להעלות על סדר היום את החשיבות שבהסדר מדיני עתידי. אבו מאזן תכנן גם להציג לקראת הנסיעה תכנית מדינית שתוביל לקץ הפילוג הפנים-פלסטיני. שביתת האסירים מסיטה את אור הזרקורים מהמלכים המדיניים ודורשת מהנהגת הרשות לחשב את צעדיה מחדש אל מול ברגותי, הנהגת האסירים והרחוב הפלסטיני.

האתגר שמציב ברגותי בפני תנועת הפת"ח, יכול להפוך לסמן של התחדשות עבורה. הפת"ח, שנחשבת לחלוצת המאבקים והרעיונות בתנועה הלאומית הפלסטינית, נתפסת במשך זמן מה כגוף הנמצא בקיפאון פוליטי ומחשבת. קריאתו של ברגותי לציבור הפלסטיני לצאת לרחובות, להפגין ולתמוך, נוטעת תחושת גאווה בדור הפלסטיני הצעיר ומגייסת אותו למען מטרה שנמצאת בלב הקונצנזוס הפלסטיני. על-ידי הנעת הרחוב לפעולה, ברגותי רומז לחבריו להנהגת הפת"ח שהוא אינו רק מנהיג אסירים, אלא הוא גם מנהיגו של הרחוב. לצעירי הפת"ח מציע ברגותי לקחת חלק במאבק על חירות אישית ומעמדית, שנוטעת בהם תחושה של שייכות קבוצתית ולאומית.

ד. סיכום

שביתת האסירים מייצרת פוטנציאל לאליומות בתוך בתי הכלא ומחוצה להם. הדבר עולה בקנה אחד עם חלק מתפיסות היסוד הפוליטיות של ברגותי מאז פרוץ אינתיפאדת אל-אקצא – תמיכה במאבק אקטיבי בעל דפוסים אלימים, לצד התקדמות עקבית במשא ומתן המדיני.

בהכרזתו על השביתה, ברגותי מציב אתגר מהותי להנהגת הרשות והפת"ח, ואף להנהגת החמאס בבתי הכלא וברצועת עזה. באמצעות מאבק בשלטונות בתי הסוהר, המייצגים בעיני האסירים הפלסטינים את מדיניות הממשלה הישראלית, מציב עצמו ברגותי שוב בחזית ההנהגה ומנסח דפוס פועלה חדשים, המשלבים בין מאבק עממי ושיח פוליטי. מאבק זה הוא המשך ישיר לניסיונותיו של ברגותי ליצור לחץ בינלאומי לשחרורו, לאחר שהורשע בחמישה מאסרי עולם בשל מעורבותו הישירה בטרור בזמן אינתיפאדת אל-אקצא.

שביתת האסירים היא הרגע המשמעותי ביותר עד כה בקריירה הפוליטית של ברגותי, השואף למתג את עצמו בעקבות השביתה כנלסון מנדלה הפלסטיני, דימוי הרחוק מהמציאות. קריאת התיגר שלו על הסדר הקיים היא הימור גדול מבחינתו. כישלון מאבק האסירים ותמונות של שובתי רעב הגועים למוות, ייצרו אומנם נזק תדמיתי למדינת ישראל בעיני הקהילה הבינלאומית, אך הם יוכלו גם להוביל להאשמתו של ברגותי באובדן ישיר של חיי אדם. מדינת ישראל רואה בשביתה כאירוע טקטי אשר אינו חורג ממאבקי אסירים קודמים לשיפור תנאי מאסרם. היא תנסה לשבור את השביתה לפני שהיא תצליח לייצר תהודה בינלאומית רחבה והישגים פוליטיים משמעותיים למוביליה, וברגותי בראשם.

ברגותי שואף לכבוש את ראשות הפת"ח ואת הנהגת הרשות הפלסטינית דרך מאבק שמנוהל מבין הסורגים ותוך דיאלוג עם בני עמו. כל עוד ידבק ברגותי בפתרון שתי המדינות, ויטיף למאבק לא-חמוש, הוא שומר לו ולעמו צוהר של תקווה במאבקהם הפוליטיים העתידיים.